

Triloxía: "O ciclo do Neno".

As vivencias infantís do escritor de Gres son a base dunha magnífica triloxía relacionada coa emigración e coa vida da aldea dos anos corenta, cincuenta e sesenta. *Memorias dun neno labrego*, *Cartas a Lelo* e *Aqueles anos de Moncho* constitúen o cadro máis realista e o informe máis veraz dos que dispón a historia deste país.

AVELINO MULEIRO

Licenciado en Filosofía pola Universidade de Barcelona. Catedrático de Filosofía do Instituto Alexandre Bóveda de Vigo. Colabora habitualmente en Diarios e Revistas Culturais e ten publicado traballos da súa especialidade en libros e revistas filosóficas.

NEIRA VILAS, SOCIÓLOGO E ANTROPÓLOGO DA GALICIA DA POSGUERRA

Avelino Muleiro

Non foi a través de ningún manual nin sequera a través de ensaios publicados en revistas especializadas o método que utilizou Neira Vilas para describir a socioloxía e a antropoloxía de Galicia da etapa inmediatamente posterior á Guerra Civil Española. As súas publicacións son narracións noveladas nun estilo literario de acentuado e crítico realismo social. A súa produción en prosa móvese ó redor dun dos fenómenos máis relevantes, pero tamén máis tráxicos e penosos, da Galicia franquista: a emigración. As vivencias infantís do escritor de Gres son a base dunha magnífica triloxía relacionada coa emigración e coa vida da aldea dos anos corenta, cincuenta e sesenta. *Memorias dun neno labrego*, *Cartas a Lelo* e *Aqueles anos de Moncho* constitúen o cadro máis realista e o informe máis veraz dos que dispoñen a historia deste país. Nesa triloxía, Xosé Neira aborda o estudo da vida rural galega en clave obxectiva e minuciosa tecendo cada aventura dos seus protagonistas cunha linguaxe pulida e con esa transparencia narrativa que enganchan ó lector con entusiasmo e fascinación.

O primeiro libro desa triloxía foi *Memorias dun neno labrego*, sen dúbida o máis famoso e popular non só da citada triloxía, senón de toda a obra do escritor galego, obra do que o seu amigo Salvador Espriu escribiu que "nada sobra y nada falta en ese libro". É unha novela, case autobiográfica, onde o autor profundiza na realidade da vida da aldea galega. O seu protagonista é Balbino, un rapaz duns doce anos, que vai narrando a súa experiencia en forma de vi-

vencias nunha aldea do interior de Galicia. Balbino desvélanos como as tradicións se impoñen inexorablemente nesa aldea; describe a represión que preside a educación; expresa a pronunciada diferenza de clases ("xente de dúas castas", como se observa entre a familia de Balbino e a de Manolito); dinos que as persoas que teñen ideas propias, como "o xudío" ou "o padriño", están mal vistas. Grazas a Balbino coñecemos que comían na aldea, o proceder da xente ante a morte, a emigración, o destino... que son auténticas leccións antropolóxicas e sociolóxicas da época.

Os aleccionamentos de Balbino continúan nas *Cartas a Lelo*, onde Toño se encarga de contarlle ó seu amigo, que emigrara a Brasil, as informacións que se producen na aldea. Descríbelle como viven os veciños ó longo das estacións do ano, con anécdotas tan curiosas e auténticas como a chegada do circo á aldea, o baño dos mozos no río, a pesca, as pelears dos nenos cos da aldea veciña, as obras de teatro que fan as mozas e mozos, o mozo que chega da mili contando as súas historias, o incendio producido por un descoido seu...

Completa esa triloxía *Aqueles anos de Moncho*, onde Neira revive a finais dos setenta os medos da Guerra Civil que atenazaban a homes e mulleres da aldea, e faino a través dese neno, Moncho. Pero esa aldea xa non existe no ano setenta e sete, polo que a obra reflicte uns acontecementos que o autor recupera do fondo da súa imaxinación.

Grazas a Neira Vilas, leal co seu destino, podemos aproximarnos á socioloxía galega da posguerra baixo esa visión poética e narrativa na que proxecta o seu estado de ánimo cando interpreta o microcosmos galego.

As súas novelas son relatos ecuanimes que nos chegan tamizados por un lirismo tecido con absoluta naturalidade onde o ético se impón sempre sobre o estético. Sen necesidade de perfilar a realidade no marco das ideas, describe as vivencias do pasado de modo detallado e minucioso, amándoas como pasado, non como un nostáxico pretérito. Estou convencido de que Neira Vilas ama ese pasado, aínda que non se congratule de que efectivamente pasara, e por esa razón na súa obra as cousas van perdendo esa aspereza coa que rabuñan os ollos cando están presentes e van ascendendo elegantemente á vida máis esencial e auténtica que levan na súa reminiscencia.

Os seus libros son recordos, pero recordar é un modo de poñer orde, de dar coherencia á sombra das lembranzas, de recuperar as expresións das caras dos protagonistas

Sorprendemos a unha Galicia que acubillaba o infortunio dos seus habitantes, porque é incuestionable que a persoa que desexa abandonar o lugar onde vive non é feliz.

Á marxe desta triloxía, a obra de Xosé Neira Vilas alóngase ata horizontes exorbitantes e grandiosos. Cabe citar obras como *Xente no rodicio* (1965), *Camiño bretemoso* (1967), *Historias de emigrantes* (1968), *Remuíño de sombras* (1973), *Nai* (1980), *De cando Suso foi carteiro*, (1988), etc.

AUTOR DE VIVENCIAS

Xosé Neira é un cronista sobrio e obxectivo, un escritor de vivencias personais, de expresión espontánea e de referencias ver-

aces. As súas novelas son relatos ecuanimes que nos chegan tamizados por un lirismo tecido con absoluta naturalidade onde o ético se impón sempre sobre o estético. Sen necesidade de perfilar a realidade no marco das ideas, describe as vivencias do pasado de modo detallado e minucioso, amándoas como pasado, non como un nostáxico pretérito. Estou convencido de que Neira Vilas ama ese pasado, aínda que non se congratule de que efectivamente pasara, e por esa razón na súa obra as cousas van perdendo esa aspereza coa que rabuñan os ollos cando están presentes e van ascendendo elegantemente á vida máis esencial e auténtica que levan na súa reminiscencia.

e de esclarecer a degradación que ateigou a folia de servizos dunha aciaga época histórica. A construción desa memoria dirixida pola súa peculiar Mnemosyne dános forza moral para revisar e comprender a nosa propia historia. Como autor que martela sobre as súas propias obsesións e sobre o seu tempo, carga co peso da responsabilidade histórica, cun acolchado de maxia e unha dose de nostalxia, resurxindo os fantasmas do pasado tras

moito tempo de estar soterrados, facéndoo acreedor de inmediato dunha benevolencia incondicional.

ANTROPÓLOGO E SOCIOLOGO

Nas décadas inmediatamente posteriores á Guerra Civil, en España o sector agrario daba traballo ó 51% da sociedade produtiva e en Galicia continuaba vixente o histórico minifundio coa súa realidade económica e social como unha agricultura familiar insuficiente, con carencias moi serias. Nesa encrucillada entre o medo e o desexo, o noso escritor non tivo máis remedio que buscar unha especie de compromiso. Convén decatarse de que a acción humana se explica non só pola deliberación intelectual, senón tamén pola paixón, da que Neira exhibiu unha alta cuota tal como comprobamos en toda a súa escrita. As súas obras describen polo miúdo e con detalle a socioloxía, a etnografía, a psicoloxía e todo o abano antropolóxico desa época histórica que viviu Galicia, sen permitir que o olvido se apoderase do noso imaxinario, o que sería nefasto para o proxecto de vida colectiva que floreceu despois. Por esa razón, e por outras moitas, os galegos estamos debedores co creador de Balbino porque cando lemos as *Memorias dun neno labrego*, *Cartas a Lelo*, *Remuíño de sombras*, etc. volvemos a nosa mirada á profunda alameda do noso pasado que desemboca nun estuario construído polas xeracións seguintes a través do que circula agora a intensa plenitude da vida galega. O escritor do val do Ulla vai tocando os aspectos sociolóxicos cos que tropeza en cada situación tratando de restablecer literariamente a harmonía nas sime-trías rotas daquela sociedade, e sucumbe así á fascinación dunhas ideas trasgresoras que son trasunto da exteriorización gallarda de verdades daquela prohibidas.

Grazas a Neira Vilas, leal co seu destino, podemos aproximarnos á socioloxía galega da posguerra baixo esa visión poética e narrativa na que proxecta o seu estado de ánimo, posiblemente sen el mesmo sospeitalo, cando interpreta o microcosmos galego. Ben sabemos, porén, que aínda que o horizonte da súa percepción, como o de calquera outra persoa, non é o horizonte da realidade, si é certo que nas súas novelas se palpa o contrapunto entre personalidade e acontecemento, que se valora sempre desde a circunstancia atenuante da súa fugacidade.

Toda a fascinación e respecto, polo demais ben merecidos, que de forma reiterada provoca a figura de Xosé

Os aleccionamentos de Balbino continúan nas *Cartas a Lelo*, onde Toño se encarga de contarlle ó seu amigo, que emigrara a Brasil, as informacións que se producen na aldea.

Portada de "Cartas a Lelo".
Edicións do Castro.

Portada de "Aqueles anos do Moncho".
Editorial Arealonga.

Completa esa triloxía *Aqueles anos de Moncho*, onde Neira reviviu a finais dos setenta os medos da Guerra Civil que atenzaban a homes e mulleres da aldea, e faino a través dese neno, Moncho.

Neira Vilas, especialmente neste ano no que se cumpre medio século da primeira edición de *Memorias dun neno labrego*, non son máis que unha invitación constante á admiración. A forma de tratar os personaxes, con tanto cariño e discreción; a maneira de exteriorizar esa orfandade da soidade de toda unha colectividade; esa pátina de melancolía que zumega a monotonía aldeá ó intentar descubrir a natureza das cousas; ese xogo de esperanzas e desencantos que practican os seus protagonistas... revelan unha Galicia en situación de fuga. Contemplamos a Galicia emigrante que dilata e contrae o corazón, esa Galicia para a que o futuro se convertía en segredo nun estraño encantamento melancólico. Sorprendemos a unha Galicia que acubillaba o infortunio dos seus habitantes, porque é incuestionable que a persoa que desexa abandonar o lugar onde vive non é feliz. E a estas conclusións chegamos grazas á obra de Neira Vilas.

Pero este autor tan prolífico non só fixo unha descrición exhaustiva e nos deixou escenas irrepitibles da vida rural, senón que tamén nos aporta un inmenso legado da situación da cultura galega a partir da década dos anos cincuenta do pasado século. *Cartas de vellos amigos 1959-1998* (Galaxia 2010) é unha sorprendente fonte de información sobre os activistas da nosa cultura (escritores, editores, políticos, empresarios...) que a través dunha fluída e entrañable correspondencia epistolar deixaron información—incluso críticas a algúns colegas seus—, opinións, queixas, proxectos e ideas sobre a situación de Galicia e da súa cultura. Figuras da talla de Ramón Otero Pedrayo, Ramón

Piñeiro, Salvador Espriu, Rafael Dieste, Emilio Celso Ferreiro, Valentín Paz Andrade, Antón Beiras, Eduardo Blanco Amor, Luís Seoane... intercambian puntos de vista con Neira Vilas sobre a emigración, a dificultade para publicar obras en galego, o intercambio de libros con emigrantes arxentinos, cubanos, colombianos... e incluso sobre vivencias persoais. Un excelente e indispensable vademécum para coñecer en profundidade como se tecen os alicerces da cultura.

Creo, pois, que todos estes detalles adquiren tal relevo e precisión na obra de Xosé Neira Vilas que o conxunto de trazos parece inesgotable. Como home cargado co peso do pasado, pero sen perseguir a súa propia realidade nin renunciar a ela, ó tempo que vai lembrando ese pasado está inspirando e deseñando o futuro. O seu particular estilo de abranguer a existencia en todas as súas dimensións, a súa lucidez para afinar na selección das heteroxéneas intuicións e o seu toque de cribar os matices no prisma social onde actúan os diferentes actores, fainos ós seus lectores cómplices das súas reflexións que nos fan sentir un estoico estremeamento nas nosas raíces.

Non só fixo unha descrición exhaustiva e nos deixou escenas irrepitibles da vida rural, senón que tamén nos aporta un inmenso legado da situación da cultura galega a partir da década dos anos cincuenta do pasado século.